

Herolden

December 2009

Årgang 13 Nummer 4

Udgivet af:

**Vennekredsen ved
Bornholms Middelaldercenter**

Stangevej 1.

Gudhjem.

Tlf. 56 49 83 19

Mail-adr.: www.bmc-vennekreds.dk

Redaktion:

Ole Boyer Pedersen 56 49 81 41

Bjørn Ørding-Thomsen 56 47 01 12

Ansvarshavende:

Niels Erik Rasmusen 56 49 83 19

Indlæg til Herolden:

herolden@bornholmsmiddelaldercenter.dk

Herolden udkommer 4 gange om året.

Ca. den 1/3, 1/6, 1/9 og 1/12

Deadline er den 15. i måneden før udgivelsen.

Oplag ca. 350

Indhold

- 3 Nyt fra centret
- 6 Vennekredsens fremtid
- 7 Kursus på Værfeldtsgård
- 8 Hvem var Absalon
- 12 Lidt om engle
- 18 Francesco di Marco
- 22 Om tempelriddere
- 24 Birgittas hætte
- 26 Nyt fra lavene
- 27 Vennekredsen og lavene

*Hvor der ikke er anført navn på fotografen,
er billederne taget af redaktionen.*

Nordea

**BJARNO
KALF HANSEN**

Åbent mandag-fredag kl. 8.30 - 17.00

Bjarno Kalf Hansen ApS

V/aut. El-installatør Thomas Frigaard
Godthåbsvej 45 · 3751 Østermarie

Telefon 5647 0357

Mail: info@bjarno.dk
www.bjarno.dk

Professionelle El-Samarbejde

Nyt fra Centret

Af Niller

Generelt om sæsonen 2009

2009 blev endnu et år fyldt med oplevelser og udfordringer.

Jeg selv blev ramt af sygdom, - men stedets mange gode medarbejdere tog hurtigt fat, hvor jeg måtte slippe, - og styrede i fællesskab og med sikker, professionel hånd skibet i havn.

Tak for det!

Men den verdensomspændende økonomiske krise nåede desværre også til Bornholm. Dette kunne tydeligst mærkes på årets vigende besøgstal. Vi kom således ud af året med ca. 49.000 gæster – hvilket betød en samlet nedgang på besøgstallet med ca. 10%. Hele den bornholmske turistbranche kan nikke genkendende til denne udvikling – hvor branchen blev ramt med en nedgang på imellem 7-15 %. BMC var heldigvis rustet til nedgangen – vi havde taget vores forholdsregler i budgetterne i form af reduktion i personale og udgifter, og kom derfor ud af året med et langt bedre driftsresultat

end året før. Resultatet giver os nu mulighed for at få udført en mindre del af det forsømte vedligeholdelsesarbejde samt en trinvis nedbringelse af kassekreditten.

Markedet 2009 og 2010.

Markedet var det 15. i rækken – og gennemførtes i den samme ånd som det første marked ved Hammershus i 1995. Men med de mange besparelser, der har kendetegnet udviklingen i de seneste år, er det en kendsgerning, at vi i de senere år ikke helt har været i stand til at levere de store og spektakulære nyheder. Tvært imod har vi været nødt til at nedskære antallet af deltagere og aktiviteter. Dette har selvfølgelig smittet af på besøgstallene i negativ retning. - men alt i alt var det et rigtig dejligt marked, der blev stablet på benene, - og rigtig mange glade og tilfredse gæster vendte hjem efter et succesfuldt besøg på markedspladsen.

Det hyggeligste middelaldermarked

Men i 2010 er tiden nok kommet til at omlægge og tilpasse markedet til de nye tider. Dette betyder ikke, at vi kan se frem til et dårligere og mindre interessant marked – tvært imod!

I 2010 og fremover vil vi markedsføre markedet som Skandinaviens hyggeligste middelaldermarked - et marked, hvor man kan komme helt tæt på tingene – på en spændende, levende og inddragende måde. Middelaldercentrets eksisterende bygninger og miljø vil komme til at danne rammen om den nye markedsplads – hvor det er det gode håndværk, den professionelle kunstner, den dygtige formidler der kommer i fokus.

Men meget mere om det på et senere tidspunkt.

Dukketeaterfestivalen

Ideen om en dukketeaterfestival på Bornholm har altid været en drøm – og nu var muligheden for at gøre denne drøm til virkelighed til stede. Sammen med Kulturugen – og den energiske dukkeperformer, Ida Marie Tjalve, lykkedes det BMC at samle forskellige kulturinstitutioner på øen. Med de få midler, der var til rådighed, lykkedes det at engagere en lang række dukke-

performere fra hele verden til en fælles festival – her på Bornholm. Forestillinger og workshops var tilgængelige for både turister, herboende og ikke mindst øens mange skolebørn. Kulturbussen blev sat ind, - og transporterede skoleelever fra de fleste af øens skoler frem og tilbage imellem de mange spændende tilbud, som festivalen kunne tilbyde. En stor succes, hvis fortsættelse allerede er aftalt til at foregå igen i 2011.

Det er bare så dejligt når nogle af disse tværgående ideer lykkes.

2010 – med fornyelse

Samtidig med, at vi siger farvel til år 2009, siger vi også goddag til år 2010. Der er ikke nogen tvivl om, at det nye år vil komme til at byde på mange nye og spændende tiltag. Samtidig med, at Middelaldermarkedet får et nyt ”ansigt”, siger vi også goddag og velkommen til et helt nyt og inspirerende oplevelsesområde nede ved Rågelundsgård. Tempelridderudstillingen vil komme til at rumme en række nye tilbud, - den lille ø i åen vil danne rammen om en ny legeplads, - ”Border-shoppen” flytter ind, - og i det hele

Den hyggeligste kamp på liv eller død

taget vil dette nye ”torv” komme til at syde af liv og leben.

Vi vil i det kommende år også arbejde rigtig meget for at gøre Middelaldercentret mere attraktivt for bornholmerne. Vores lokale brand bliver: ”Vi vil så gerne vise jer, hvad vi kan” – et særlig godt tilbud vil i løbet af vinteren blive præsenteret for bornholmerne. Vi tænker ligefrem på at indføre særlige bornholmerdage, hvor der på Centret sættes ekstra fokus på øens egen middelalderhistorie.

Afslutningsvis vil jeg benytte lejligheden til at rette en tak til alle i Vennekredsen for vores samarbejde og jeres engagement i 2009.

Glædelig jul

og godt nytår!

Niller

*Billeder: Sukey Brown -
Middelaldermarkedet 2009*

Vennekredsens fremtid

Af Bjørn Ørding-Thomsen

Der er mange, der mener, at den nuværende struktur i Vennekredsen ikke fungerer godt nok.

Vi har diskuteret problemerne flere gange i styregruppen og er blevet enige om, at den nuværende lavsopdelte struktur ikke fungerer godt nok. Vi skal derfor finde en bedre måde at organisere os på - men hvordan dette skal gøres, bør beslutes af hele Vennekredsen - ikke af styregruppen alene.

Vi vil derfor afholde et møde for alle medlemmer af Vennekredsen, hvor vi diskuterer problemerne og beslutter, hvordan Vennekredsen skal organiseres og arbejde i fremtiden.

Mødet afholdes på Rågelundsgård

søndag den 24 januar 2010 kl 10

Medbring madpakke og en masse gode ideer til vores fremtid.

Følg med på www.bmc-vennekreds.dk, hvor der vil komme mere information om mødet.

Positivt om Vennekredsen

- vi er mere end 100, der er interesserede i middelalderen og Centret
- vi har en utroligt omfattende viden i Vennekredsen
- vi har (trods en del mangler) en god basis i Centret for at kunne dyrke vores interesser

Knap så positivt

- vi er ved at blive meget opdelt i ukoordinerede grupper og mangler derfor et overordnet fællesskab
- vi har meget dårlig **samlet** kommunikation med Centret
- selv om Centret mangler ressourcer, bliver vi ikke aktiveret

Mulige emner for diskussion

Skal vi blive ved med at være 'Vennekredsen' - eller skal vi være noget andet?

Skal vi have en samlet ledelse med en 'general'?

Skal vi blive ved med at være opdelt i lav - eller skal vi have en anden struktur?

Der bliver meget at diskutere på mødet, så mød op og vær med til at bestemme Vennekredsens fremtid!

Kursus på Værfeldtsgård

Af Thomas Guldbæk

Man kan altid blive bedre!

Sidste vinter havde vi nogle formidable, hyggelige og lærerige dage på Værfeldtsgård.

Nu prøver vi igen at samle en flok interesserede vennekredsmedlemmer til vinterkursus hos de superdygtige håndværkere: Jacob og Lotte.

Vi er nogle stykker, som gerne vil prøve at smede vores eget autentiske værktøj (file, hamre, økser, knive). Derfor lægger vi ud med et smedekursus for begyndere. Her er der stadig plads til 2-3 deltagere. Er det ikke noget for dig?

Derefter skal produkterne bearbejdes og skæftes. Nye kursister kan koble på her, med andre spændende opgaver og materialer (se nedenfor).

Som det fremgår nedenfor, er der sat to mulige weekender op ved hvert kursus. Den weekend, hvor der er flest deltagere, bliver herefter valgt.

Smedning:

- I smedjen, husk varmt tøj!
- Smedning i helstål af knivklinger eller andet værktøj.

- Efter smedning skal emnet hærdes, anløbes og slibes.
- Max. 6 deltagere.
- *Tidspunkt:* Lørdag og søndag kl. 10-17.30
- Gratis kaffe/kage, husk madpakke.
- *Pris:* 500,-kr. + materialer
- *Dato:* 30.-31. jan eller 5.-6. februar 2010.

Alt mulig kursus:

- I værkstedet.
- Knivskæftning/skedesyning eller
- arbejder i træ, horn, bark eller ben.
- Min. 5 deltagere
- *Tidspunkt:* Lørdag og søndag kl. 10-17.30
- Gratis kaffe/kage, husk madpakke.
- *Pris:* 500,-kr. + materialer
- *Dato:* 27.-28. feb. eller 6.-7. marts 2010

Tilmelding

Senest 14. dage før kurset pr. mail:
vikingeagaard@gmail.com

Vi ses til kursus på Værfeldtsgård!!!
Thomas Guldbæk

Hvem var Absalon

Af Ole Boyer Pedersen

Dette er en beskrivelse af en af de mest fremtrædende personer i dansk historie.

Absalon blev født i 1127 som barnebarn af den sjællandske stormand Skjalm Hvide. Hans yngre broder, Esbern, med tilnavnet Snarre, blev også en betydende personlighed. Under opvæksten kom han i tæt kontakt til Knud Lavards faderløse søn, som blev opfostret i hans faders hus, Fjenneslevlille. Det førte til et af de mest frugtbare venskaber og skæbnefællesskaber i historien. Drengene blev opildnet til at dyrke idræt og våbenbrug, og Absalon var især udholdende og ihærdig. Der sad også et klogt hoved på ham, og da barndommen var slut, drog han som en af de første danske til Paris for at studere på det berømte universitet. Han var dybt interesseret i Danmarks fortid, og sagnene om fortidens store bedrifter var med til at sætte en vilje op i ham om at yde en indsats for sit land.

I Paris studerede Absalon i det eneste studium, der fandtes: kirkelige og filosofiske emner og blev en dreven debator. En vigtig kirkelig figur havde netop på den tid stor indflydelse. Det var Bernard af Clairvaux, som befordrede et stort opsving for kirken. Absalon kom til at kende mange af tidens bedste mænd, og han trådte selv ind i præstestanden. Han tog også ved lære af den politiske situation i Frankrig, som var mere moderne med en stærkt voksende pagt imellem kirke og stat.

I år 1156 vendt Absalon tilbage til Danmark, hvor alt stod i opstandelse med 3 konger, der stredes om magten.

Det var hans fosterbroder, Valdemar, og Svend og Knud, som var i gang med at sønderrive landet. Broderen, Esbern, havde sluttet sig til Valdemar, og Absalon sluttede sig naturligvis til Valdemars sag. Han blev hurtigt en vigtig brik i kongespillet, og ved forligsmødet imellem Svend og Valdemar var Absalon eneste vidne. Under blodgildet i Roskilde var han tilstede, og i mørket greb han den døende Knud i sine arme i den tro, at det var Valdemar. Da misforståelsen gik op for ham, rejste han sig og forlod hallen midt imellem Svends krigskarler. Udenfor blev han standset og var nær blevet hugget ned, men en af Svends mænd kendte ham og fik sine fæller beroliget. Han blev tilbuddt en hest og red uskadt væk. Det var i sandhed et afgørende øjeblik i historien, men det ser man naturligvis kun i eftertiden. Absalon red til Fjenneslev, hvor også Valdemar kom tilstede - såret, men ved Esbern og hans moders vovemod lykkedes det Valdemar at slippe over til Jylland. Der lykkedes det Valdemar at besejre Svend, og et langt samarbejde om at genrejse Danmark blev indledt, da Valdemar var blevet enekonge. 1157 bliver Absalon Biskop i Roskilde, og dermed fik han en stilling, hvor han kunne udvise sine store evner. Han tog straks fat og fik udvirket, at al den efterfølgende tvistighed og retssager blev klaret retfærdigt. Han vandt således Svends tilhængeres respekt ved klogt og højsind.

Hans store nationale indsats var krigen mod Venderne, der beherskede sund og bælt og drog på rov, hvor det

Biskob Absalon og Kong Valdemar

passede dem. De havde hærget de østlige egne i Jylland og på Fyn, og de sydlige øer var besat. Det tærede på landet, så det var på fallittens rand. Allerede i 1158 vandt Absalon en sejr over Venderne ved Boeslunde på Vestsjælland. Han samlede derefter en større styrke, som skulle bringe krigen til fjendens egen lejr, men Kong Valdemar lod sig overtale af stormændene og folkenes mismod til at hjemsende ledingen. Det blev sidste gang, han gjorde det, for Absalon blev meget vred, og fik samlet en langt stærkere flåde i 1159. Det blev et år med små bataljer men med danskerne som sejrherre i de fleste. Ved sin stærke vilje og sin evne til altid at gå forrest i angreb og bagest i forsvar, fik han efterhånden opøvet en brugbar krigsstyrke med vilje til sejr. Han var snarrådig og vidste altid råd selv, hvor det så håbløst ud, og han vandt sine mænds beundring. De blev mere og mere sikre på, at hvis Absalon var med, var sejren sikker. Allerede ved Det 3. Vendertog i 1160 blev Rügen lagt ind under Danmark, omend dog kun i kort tid. Det var Absalon selv, der red igen-

nem fjendeland for at forhandle om en alliance med Saksernes hertug Henrik Løve imod Venderne. En bedrift ingen anden turde udføre.

Det var langt fra altid Absalon var enig med sin ven Kong Valdemar. Således var det meget imod Absalons vilje, at Valdemar i 1162 hyldede Kejser Frederik d. 1. som Lensherre ved et møde i Burgund, og han fik da også hen ad vejen større og større indflydelse på vennen. Som et synligt bevis på Danmarks selvstændighed, lod Absalon Dannevirke udbygge med Valdemarsmuren. Det var bare et af hans mange byggerier. Som værn imod angreb på kysterne blev en række borge bygget. Det var borge som Kalundborg, Vordingborg, Sprogøborg og ikke mindst borgen i hans egen by, Havn, som senere blev til København. Han omgav den lille opblomstrende by med sikre mure, og det har betydet, at den kunne udvikle sig i fred for overfald og vinde i rigdom, så den snart var blandt de væsentligste byer i landet.

I 1162 skete der et brud imellem Ærkebiskopen Eskild i Lund, som var hovedsæde for hele norden, og Kong Valdemar. Absalon prøvede at mægle men kunne ikke afværge, at Eskild måtte drage i landflygtighed. Efter nogle år lykkedes det dog at få Valdemar forsonet med Eskild, og den gamle Ærkebiskop vendte hjem og sluttede sig ivrigt til Absalons sag. Der fulgte nu nogle år med skiftende alliancer og drabelige slag, som ikke alle blev vundet lige let. Flere gange var det kun ved Absalons store stædighed og glimrende evner i krigskunsten, at det gik godt.

Absalon kom på en ny måde at bruge flåden på. Ind til nu havde der været en ledingsflåde og hær lige som i vikinge-

tiden. Den ene tredjedel af skibene blev udsparet og bemanded med unge mænd uden de stærke forpligtelser, som bønder og jordbesiddere altid vil føle. Denne del blev ikke hjemsendt, når et togt var overstået men stod i beredskab til øjeblikkelig indsats. Samtidig dannedes en elitehær af øvede hærmænd med stærk bevæbning, og man for imod Venderne både i øst og i vest. I 1169 blev Rügen endeligt lagt ind under Danmark efter det 11. Vendertogt, hvor Absalon indtog Arkona, som blev betragtet som uindtagelig, og den kendte scene med Absalon, der kløver Svantevits gudebillede, fandt sted. Indbyggerne i Arkona og den anden hovedborg, Karenz, (der havde overgivet sig uden sværds slag) blev tvangsdøbt. Siden var Rügen fast på danske hænder, og Absalon fik pavens tilladelse til at lægge den ind under Roskildes herredømme.

I år 1177 blev Absalon nærmest tvunget til at besætte Ærkebispesædet i Lund, men fik dog lov af paven til at be-

Københavns Rådhus facade

holde Roskilde stift. Det var meget imod hans vilje, og det gik da også galt, og de skånske stormænd gjorde oprør, og Absalon måtte flygte. Det var kun efter lange og blodige slag, at Absalon med hjælp fra sine sjællandske frænder fik magten i Skåne tilbage 2 år senere.

Kampene og de skiftende alliancer ved Østersøen fortsatte, og ved det første egentlige søslag i venderkrigene, blev en stor slået sejr vundet. Det var Hertug Bugislav, der trods våbenhvile samlede styrker imod Danmarks lensfyrste Jaromar på Rügen. Den danske flåde overraskede Bugislavs styrke i Rügensund og vandt en knusende sejr. De danske vendte sig straks imod Pommeren, og til sidst måtte Bugislav give sig hen som dansk lensmand og udrede store summer. Nu det gik så godt, fortsatte Absalon med at besejre Obotriterne ved listig men hensynsløs fremfærd. Dermed blev Valdemar vendernes konge.

Som en kirkens mand glemte han aldrig at virke for kirke og kloster. Han sørgede for forskønnelse af både domkirkerne såvel som de små landsbykirker. Mange fik flotte kalkmalerier eller statelige tårne. Således skylder man ham det storslåede tårnparti i Lund Domkirke samt den rige skulpturudsmykning. Gudstjenesterne blev gjort mere ensartede og forståelige for menigmand. Der blev til en vis grad indført musik i kirkerne efter fransk forbillede. Klosterene blev også tilført nyt liv, og med hjælp fra sin ven Vilhelm fik han rettet op på det udartede klosterliv og indført ordentlig skik. Æbelholt blev oprettet og blev snart et af landets største klostre. Cistercienserne havde hans særlige bevågenhed, og

Sorø blev betænkt med store gaver af hans mange godser. Det var også her han tilbragte sine sidste år. Det var Absalon, der skaffede Saxo til landet og satte ham til at samle og skrive Danmarks Krønike. At Saxo også var Absalons bedste reklamemand, er nok en af grundene til, at vi idag har så bred og fyldig en viden om ham.

Han var hovedårsagen til, at det lykkedes at trække Danmark op af dyb fornedrelse og skabe en stormagt, der satte sig spor i de efterfølgende kongers regeringstid. Han skabte en klasse af krigeradel, som tillod fredelige folk at passe deres gerning uden hele tiden at skulle drage i krig. Han var i sandhed en af vore største personligheder, og hvor er skæbnen dog mærkelig. Han kunne jo lige så let være blevet dræbt i blodgildet i Roskilde, og hvor havde vi så været idag?

Da Absalon døde, blev han begravet foran højalteret i Sorø klosterkirke. Her blev kun de fornemste begravet, og det var en anerkendelse af hans betydning for klostret. I dag ligger Absalon bag-

ved alteret, men det skyldes, at man senere flyttede alteret frem.

Graven blev åbnet første gang i 1536, og her blev den markeret med en meget fin gravsten. Da man åbnede graven, lå Absalon med fuld bispe- dragt, bispestav og guldring på fingeren. Graven har været åbent flere gange siden. Genstandene fra graven kan man se på en udstilling i Sorø kirke.

*Kilde : Salmonsens Konversations-
leksikon*

Klosterkirken i Sorø

Lidt om engle

Af Bjørn Ørding-Thomsen

For nogen tid siden faldt jeg for en lille bog om engle i kunsten (Engle fra hele verden). Bogen giver beskrivelser af engle i kunsten i flere religioner gennem flere hundrede år. Bogen giver også en kort introduktion til englebegrebet, og jeg opdagede, at jeg kun har ret tågede forestillinger om engle.

Jeg startede med at se på de forskellige on-line leksika og supplerede senere med resultater af Google-søgninger. Informationsmængden var (som sædvanlig) overvældende, og jeg begyndte at forstå, hvorfor mine forestillinger er så tågede: De engle, vi møder op gennem tiderne i forskellige

Thorvaldsens døbefont i Vor Frue Kirke i København

kontekster, er udsprunget af beskrivelser fra gamle, mere eller mindre autoriserede skrifter fra jødedom og kristendommen suppleret med utallige fortolkninger, overfortolkninger og misforståelser.

For at undgå nettets kaos, konsulterede jeg Gyldendals bog om engle, og her var jeg en anelse mere heldig. Bogen er velskrevet og meget informativ - men den lægger ikke skjul på, at englenes verden er et tåget kaos.

Generelt

Ordet engel kommer fra det græske Angelos, der betyder budbringer. Som sådan optræder engle i langt de fleste religioner (om end under mange for-

skellige betegnelser). I flere religioner er englene mere aktive og blander sig på godt eller ondt i menneskenes liv - det kender vi jo fra Kristendommens beskrivelse af det godes (Guds og englenes) kamp mod det onde (de faldne engle, Satan og hans medsammentvorne).

I vores kultur indeholder grundstammen i Det Gamle Testamente de første beskrivelser af engle (f.eks. da Abraham og Sarah får at vide, at de vil få et barn), men englebeskrivelserne heri er ret vage - og man får ikke en beskrivelse af, hvad en engel egentlig er, eller hvordan den (han eller hun) tager sig ud.

I Det Nye Testamente møder vi engle som bebudere (f.eks. ærkeenglen Gabriel i Juleevangeliet) og som aktive kræfter ved Dommedag (i Johannes' Åbenbaring).

Carl Heinrich Bloch 1865-1879 En engel trøster Jesus før arresten i Gethsemane"

De mest specifikke beskrivelser stammer imidlertid fra andre kilder. Som mere eller mindre autoriserede tilføjelser til begge testamenter findes en lang række gamle skrifter, der supplerer eller bygger videre på de kanoniserede dele. Heri kan englene være beskrevet mere tydeligt - og nogen gange med navns nævnelse. I Tobits Bog (en af de apokryfiske bøger i Det Gamle Testamente) optræder ærkeenglen Rafael f.eks. i menneskeskikkelse.

Op gennem historien suppleres beskrivelserne - og nu langt mere håndfast. En lang række af kirkens folk har beskæftiget sig med engle og prøvet at beskrive dem nærmere ud fra fortolkning af de gamle skrifter. Andre (som f.eks. Den Hellige Birgitta) har haft åbenbaringer, så de har kunnet give meget specifikke oplysninger om englene. Og endelig er der kunstnerne, der har haft frit slag til at fortolke englene - og det er jo i høj grad fra deres værker, de fleste mennesker i dag kender englenes fremtræden.

Kirken

De forskellige kirkeretninger i den kristne kirke har set ret forskelligt på engle.

Ved synoder og konciler i oldkirken blev englenes skabelse og natur diskuteret ivrigt - og der var meget forskellige opfattelser.

Ved konciliet i Nicæa i 325 blev det besluttet (!), at englene blev skabt. Omkring 360 (synoden i Laodikæa) blev tilbedelse af engle fastslået som afgudsdyrkelse, hvad der nu ikke blev

Engel fra kirkegården Metairie

taget til efterretning. Tidlige kirker blev indviet til Michael og Gabriel.

Ved synoden i 543 blev det fastslået, at himmellegemerne ikke er engle.

Kirkefaderen Tertullian mente f.eks. at Jesus var en engel på linie med Michael og Gabriel - men det blev senere afvist på en synode.

Ved synoden i Nikæa i 787 blev det bestemt, at man kunne påkalde englene (ligesom helgenerne) men ikke tilbede dem. Dette er fastholdt i den katolske kirke lige siden.

I den protestantiske kirke mener man, at selvom englene kan gå i forbøn for menneskene, skal man ikke påkalde dem.

I den calvinske kirke (bl.a. den skotske kirke) har englene slet ingen funktion.

Englenes skabelse

I den kristne kirke har der været delte meninger om hvordan og hvornår, englene blev skabt.

Kirkefader Augustin mente, at englene blev skabt på den først dag sammen med lyset (sml.m. Islam, hvor engle er en manifestation af lys) - men det kunne jo også være, at englene blev skabt sammen med himlen (før dag 1).

Udseende

I Bibelen optræder engle på mange, vidt forskellige måder. Til tider som manifestationer af Gud (den brændende tornebusk opfattes af mange som en engel), andre steder i skikkelse af mennesker, så de ikke genkendes som engle (f.eks. Rafael i Tobits Bog).

Da kvinderne (ifølge Matthæus) opsøger Jesu grav, ser de en engel: "Hans udseende var som lynild, og hans klæder var hvide som sne." Denne beskrivelse er grundlaget for mange kunstneres gengivelse af engle.

William Blake (1757–1827): Kristus i graven, vogtet af engle

Gustave Doré (1832–1883) Dante og Beatrice betragter den højeste himmel

Har engle vinger? For nogle engletyper (keruber og serafer) er der ikke megen tvivl: de har vinger. For de 'almindelige engle' og ærkeenglene er der modstridende beskrivelser - de har åbenbart vinger efter behov!

Ved konciliet i Nikæa i 787 blev det vedtaget, at engle og dæmoner har ingen substans, men besidder en form for krop. Så er det jo fastlagt klart og tydeligt!

Organisation

Da englene beskrives meget forskelligt i de gamle skrifter, er der flere, der har prøvet at lave en samlet beskrivelse af englene, deres rangorden og deres hierarki.

Omkring år 500 prøvede en mystiker, Dionysius Areopagitas, at beskrive organiseringen af englene i 3 *triader* hver med 3 *kor*, hvor de engle, der var nærmest på Gud, rangerede højest.

I den øverste triade finder vi serafer og keruber, dernæst følger 5 mindre kendte kor for til sidst, nederst i hierarkiet at slutte med ærkeengle og almindelige engle - en meget overraskende placering (i det mindste for en lægmand som mig).

Modellen dannede grundlag for Thomas Aquinas (i 1200-tallet) og hans værk: *Det teologiske system*.

De 9 kor bevæger sig omkring Guds trone på en måde, der minder om planeternes og stjernernes bevægelser. Dette er nok ikke helt tilfældigt fordi jødisk mystik knytter engle og himmellegemer sammen.

Andre har dog nået frem til andre strukturer - bl.a. et hierarki, hvor ærkeenglene er de højst rangerende.

William-Adolphe Bouguereau (1825-1905) Englenes sang (1881)

Ærkeengle

Ærkeenglene er ganske godt beskrevet i Bibelens kanoniske og apokryfiske skrifter - men uden fuld konsistens.

De 3 førende ærkeengle er der enighed om:

Michael

Michael er den ledende ærkeengel i kristendommen. Det er hans opgave at forsvare himlen mod onde kræfter (Satan og hans engle), ligesom han også er Jerusalems forsvare. Han ses derfor ofte afbildet med sværd og anden bevæbning.

Han har desuden en vigtig rolle ved dommedag, hvor han vejer sjælene (en rolle han har fået ved eksilet i Ægyp-

*Leonardo da Vinci(1452-1519):
Udsnit fra billedet: Kristi Døb
(Resten af billedet er malet af Andrea del
Verrocchio ca 1473, Galleria degli Uffizi)*

ten, hvor guden Anubis havde denne opgave). Han ses derfor også afbildet med en vægt i hånden.

Michael omtales kort i Daniels Bog og i Åbenbaringen. En mere indgående beskrivelse finder man i Enoks Bog (Jødisk, apokryf bog).

Gabriel

Gabriel er vel (i dag) den kendteste af ærkeenglene, fordi han optræder som budbringeren: Det er ham, der optræder i Lukas-evangeliet og bebuder Jesu fødsel for Jomfru Maria.

I Islam er Gabriel (Gibra'il) den ledende ærkeengel, da det er ham, der dikterer koranen til Profeten.

Rafael

I Tobits Bog ansætter Tobit 'en ukendt fremmed' som fører for sønnen Tobias på dennes rejse. Det viser sig senere at være Rafael.

Rafael har til opgave at helbrede Jorden for de skader, der er påført af de faldne engle (hans navn betyder *Gud læger*). Det siges, at det var Rafael, der lægede Jakobs hofte efter hans kamp med englen.

Man regner med, at Rafael har en finger med i spillet, når man oplever mirakler.

Uriel

Uriel beskrives flere steder som ærkeengel - men Den Katolske Kirke anerkender ham ikke.

Han er den, der bringer viden til menneskene. Ifølge jødiske skrifter er han også dødsrigets engel.

Raffaello Sanzio (1483–1520): 'Stanza della Segnatura' i Vatikanet for Pave Julius II.

Andre ærkeengle

I Enoks bog kaldes de sidste tre ærkeengle: Raguel, Zerakiel og Remiel - men andre steder (hos Dionysios, pave Gregor 1 og den ortodokse kirke) kan man finde helt andre navne.

Serafer

Seraferne vogter Guds trone (og regnes derfor af nogen som de højst rangerede engle). Seraferne lovsynger konstant Gud.

Seraferne er ildsprudende slanger med 3 par vinger, hvoraf 2 par bruges til at dække kroppen med, og det tredje par til at flyve med.

Kobberslangen fra Salomons Tempel er formodentlig en seraf.

Serafer afbildes ofte i rødt (ildens farve).

Keruber

Keruberne vogter Paradiset med flammesvær. De er tæt på Guds trone, de bærer tronen og optræder som vognstyrere for Gud. Deres vogterrolle ser man også på Pagtens Ark, hvor to keruber sidder på låget og dækker det med deres vinger.

De beskrives som fabelvæsner med dyrekrop og menneskehovede - nogen

gange med 4 ansigter (menneske-, løve-, okse- og ørneansigt) - og med 2 par vinger. Desuden er de udstyret med to sæt dobbelthjul.

Keruberne er nytilkomne i jødisk tradition - de stammer formodentlig fra Ægypten eller Babylon, og optræder først efter hjemkomsten fra eksilet.

Keruber afbildes ofte klædt i blå (himlens farve). Det virker særdeles overraskende, at disse væsner også afbildes som små, buttede englebørn (kaldet *putti*) - som vi kender dem fra Rafael - eller som nuttede englehoveder med vinger.

Referencer

Laura Ward & Will Steeds: *Engle fra hele verden*, Ashehoug 2005

Charlotte Christensen: *Gyldendals bog om engle*, Gyldendal 2005

Francesco di Marco

Af Lena Mühlig

En bog om den italienske købmand
Francesco di Marco

Hvor kunne det være spændende at være lille mus i en middelalderfamilie... Kunne høre, hvad de snakkede og skændtes om, hvad de var glade for, og hvad der gjorde dem bange og bekymrede. Sådanne hverdagssamtaler – ”sagt ud i den blå luft” – er jo af naturlige årsager forsvundet... ligesom en sms der er blevet slettet.

Og dog...

”Francesco, jeg har virkelig tænkt 100 gange på dig, når jeg har været ude og gå tur, i sengen, på kontoret, altid når jeg har været helt alene: og næstekærligheden tvinger mig altså til at sige dig sandheden, som jeg ser som det mest kostbare, der findes mellem venner...”

En italiensk købmand, Francesco di Marco Datini, synes at have været mere forudseende. I sit testamente bestemte han, at alle hans breve og dokumenter skulle samles og opbevares i hans hus. Han døde i 1410. I 1870 fandt man papirerne igen, pakket i sække og gemt under trappen i samme hus. Det er fantastisk heldigt, at det ikke var andre end lidt mus og orme, der havde pillet ved dem i mellemtiden! (Mennesker har jo gerne den vane at smide ting ud...) Samlingen omfatter 140.000 breve, de 11.000 af dem er private breve, resten er forretningsanliggender.

Iris Origos bog er en samlet beskrivelse af Francescos liv, samtid og omverden, som tager udgang i de mange

bevarede breve – og i andre kilder fra samme tid. Francesco drev handel i mange byer. Som ung mand flyttede han til Avignon, og da han efter mere end 30 år endelig var vendt tilbage til sin hjemby Prato, begyndte han hurtigt også at drive handel fra Firenze, så han var aldrig meget hjemme. Ikke mindst derfor er der også så mange private breve.

”Du skal ikke undre dig over, at jeg ikke har fået skrevet til dig i de sidste to dage. Jeg har haft højere feber end nogensinde før, og med kuldegysninger” skrev Francescos kone Margherita, da hun igen havde fået Malaria.

Francesco søgte råd hos forskellige læger, men det bedste forslag kom måske fra hans forretningspartner, Domenico di Cambio, der sagde om sig selv at han havde *"en smule forstand på alting"*: *"Hvis hun hurtigt vil blive rask igen, så lad da plukke tre salvieblade tidligt om morgenen før solen står op. Den, som plukker dem, skal ligge på sine bare knæ og sige tre Pater Noster og tre Ave Maria for Guds og den Hellige Trefoldigheds ære. Så skal du sende de tre blade hertil, og jeg skal skrive nogle ord på hvert af dem. Og hver gang, feberen stiger, skal hun bede et Pater Noster og et Ave Maria til den hellige Trefoldigheds ære, og så skal hun spise et blad af salvien. Sådan skal hun gøre med alle tre blade, og når de alle er spist, vil hun med det samme være rask. Men hun skal altså også virkelig tro på det, for hvis hun ikke gør*

En af Fransescos faktura

det, vil det ikke gøre hende nogen nytte."

Bogen er delt op i to dele og vi kommer faktisk rundt om alle aspekter i Francescos liv: Den første del, om købmanden, forklarer de lidt større sammenhænge i den købmandsverden, Francesco levede i - med udgangspunkt i hans første år som købmand i Avignon og hans senere handelsvirksomhed i Prato, Firenze, Pisa, Genua, Spanien og på Mallorca. Hvad handlede han med – hvem var hans partnere – og hvorfor tøvede han så længe med at flytte hjem til Prato og til sin gamle plejemor?

Anden del, om husbonden, fortæller om hans liv i Prato og Firenze, om hans bedste ven, Ser Lapo Mazzei, der havde så mange fornuftige råd til sin fremstormende kammerat, om det vanskelige forhold til konen Margherita, om den uægte datters opdragelse og om pesten og Francescos sidste leveår, hvor den ellers så ambitiøse købmand synes at have forliget sig med Gud: Han testamenterede hele sin formue til byens fattige.

Francesco fremstår som utrolig aktiv og ambitiøs, en ildsjæl, der efter arbejde hellere vil holde styr på byggepladsen til sit nye hus end at gå i kirken eller slappe af derhjemme. I mange henseender minder han faktisk om en moderne businessmand... Bare hans festtøj er langt mere farvestrålende: lange, elegante kaftaner *"i rosato (aristokratiens farve), foret med egernskind, og i violet, foret med skarlagensrød taft"*...

Bogen er fantastisk oplysende og veldokumenteret – dog alligevel til tider lidt tung læsning pga. de mange italienske ord, der har sneget sig ind, da de er svære at oversætte direkte. Alligevel er det da skønt, at vi får lov at læse Francescos historie i enten svensk, engelsk eller tysk oversættelse – og ikke på middelalderligt toscansk! Selvfølgelig skal man være opmærksom på, at det er livet i den senmiddelalderlige verdens kulturelle navle – Toscana – der beskrives, og ikke Danmark... og dog bliver man overrasket over Francescos og hans kollegaers udstrakte handelsruter. Et spændende indblik i en lidt anderledes, farverig verden – og med mennesker som du og jeg.

”Lad nu være med altid at flippe ud, bare fordi Fortunas hjul nogle gange drejer sig den ene vej og andre gange den anden vej, sådan har det altid været og sådan vil det altid være.” (Ser Lapo Mazzei til Francesco di Marco).

Engelsk udgave: Iris Origo: The merchant of Prato. Francesco di Marco Datini, 2. opl., Peregrine Books 1963.

Svensk udgave: Köpmannen från Prato, Bokforlaget Forum 1987.

Francesco di Marco Datini, født i Prato (Italien) i 1335. Som 13-årig mistede han begge sine forældre under pesten og rejste til Avignon, hvor han grundlagde et handelsfirma. 30 år senere vendte han tilbage til Prato og fortsatte sin handel med krydderier, ædelstene, uld hør og silke.

Derefter udvidede han forretningen med afdelinger i Pisa og Firenze, hvor han primært satsede på uld og klæde, for senere også at åbne nye firmaer i Genoa og Barcelona og agenturer i Valencia og på Mallorca. Forretningsområdet var centreret omkring klæde.

I 1396 åbnede han en klædesfabrik i Prato og 2 år senere en bank i Firenze.

I 1399 grundlagde han *il ceppo dei poveri*, en støtteorganisation for pilgrimme og syge.

Han døde i 1410.

Tysk udgave: ”Im Namen Gottes und des Geschäfts“. Lebensbild eines toskanischen Kaufmanns der Frührenaissance, Verlag C.H. Beck München 1985.

Citaterne er oversat fra den tyske udgave.

Glædelig jul og godt nytår

*Heroldens redaktion ønsker alle vore læsere
en glædelig jul og et godt nytår.*

En særlig tak til vore annoncører og flittige leverandører af artikler, billeder og andre inspirerende indlæg.

Frisko Is Depot Bornholm

Finlandsvej 7
3700 Rønne
Tlf. 56447007

Om tempelriddere

Af Bjørn Ørding-Thomsen

Når du sidder en kold vinteraften og tænker dybe tanker om tempelridderne og deres verden, kan det let ske, at du pludselig kommer i tvivl om, du nu har forstået det hele rigtigt.

Og så er der hjælp at hente fra et par amerikanske bøger, der på let tilgængeligt amerikansk beskriver tempelriddernes verden på en utraditionel måde.

Leksikon

Knight Templar Encyclopedia er et traditionelt leksikon med korte faktuelle oplysninger om ridderne og beslægtede emner.

Man kan finde oplysninger om personer, myter og steder - lige det man har brug for, hvis man har et

specifikt spørgsmål som f.eks. 'hvordan så tempelridderkorset ud' eller 'hvad er det nu med Rosslyn Chapel'.

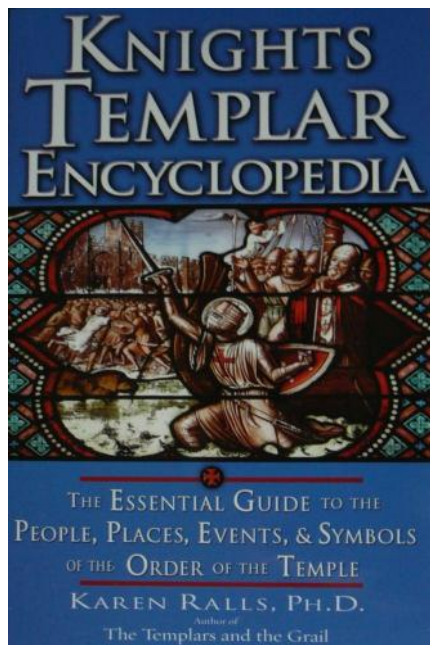
Artikler

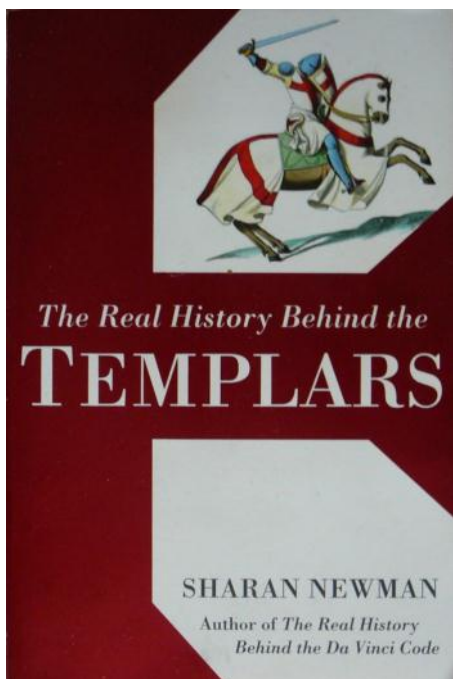
The Real History Behind the Temp-lars er også en emneopdelt beskrivelse af ridderne - men her er der tale om længere beskrivelser af hvert emne (lidt i retning af Den Store Danske Encyclopædi).

Bogen er en ret personlig beskrivelse af tempelridderne og deres verden, hvor forfatteren gerne giver sit eget besyv med i beskrivelserne. Hun refererer en lang række historikere - deriblandt Kurt Villads Jensen (der bl.a. har skrevet Politikens bog om korstogene) og Helen Nicholson (der nok er den førende forsker på området).

De enkelte artikler er omfattende og oplysende. Man kommer godt rundt i beskrivelser af personer, steder og begivenheder (f.eks. Er der en meget indgående beskrivelse af processen mod tempelridderne I starten af 1300-tallet).

Også de mange myter om tempelridderne bliver behandlet ganske grundigt, og så er det jo interessant at finde et 7-siders afsnit om de bornholmske myter. Her er forfatteren absolut ikke venligtsindet over for Erling Haagensen og Henry Lincoln (baseret på deres bog: *The Templars Secret Island*). Deres teorier bliver omtalt som baseret på 'lille datagrundlag og mange antagelser, der bygger på

unøjagtige oplysninger' (min oversættelse). Videre siger hun med en god portion sarkasme om bogens geografiske oplysninger om Lorraine: 'Forfatterne gad åbenbart ikke have besværet med at se på et kort'. Hun analyserer mange af 'de faktuelle oplysninger' og undrer sig flere steder over deres modstrid med den autoriserede historie.

Bogen kan anbefales på det varmeste.

Referencer

Karen Ralls: *Knights Templar Encyclopedia*, New Page Books 2007.
Sharan Newman: *The Real History Behind the Templars*, Penquin, 2007.
Begge bøger er købt hos Amazon.

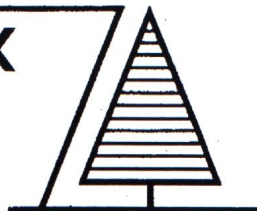
Funnikke

Kontor- & Datahuset på Bornholm
Snellemark 45 - 3700 Rønne
Telefon 56 95 12 69 - Telefax 56 95 69 50

ØSTERLARS SAVVÆRK

Hans-Henrik Kofoed

Stavsdalvej 21 · 3760 Gudhjem · Tlf. 56 49 80 19
Fax. 56 49 80 47

Birgittas hætte

Af Lene Steenbuch

Til Bornholms Middelaldercenters hovedtøjshæfte er jeg lige ved at lægge sidste hånd på en opskrift, som vil være til at sy efter en gammel hætte, der menes at have tilhørt den svenske helgen, den hellige Birgitta, som levede

Fig. 1

fra 1303 til 1373. Den hætte, der stadig findes, opbevares som et relikvium i et katolsk kloster i Holland. Hætten er af en type, som ofte ses på malerier og illustrationer fra 1330- og 1400-tallet i det meste af Europa. Her kan ses typen i fig. 1, som er fra et italiensk maleri omk. år 1400 [1].

Den bevarede hætte blev i 1971 sendt til konservering i Sveriges Riksantikvarieämbete. Her viste det sig, at den oprindelige hætte, som sagtens kan stam-

me fra 1300-tallet, gennem tiden havde fået syet det ene lag stof udenpå det andet, vel sagtens for at den fortsat kunne anvendes på trods af mange års slid. Inden i hætten var der også sat et rødt taftfoer. Ved konserveringen blev alle de ekstra lag fjernet, så der til sidst fremkom en enkel hætte i et meget tæt og fint, hvidt hørlærredsstof med 32 tråde pr. cm. Om denne konservering er der skrevet en udmærket artikel, som interesserede vil kunne låne på biblioteket [2].

Desværre kan jeg ikke i denne artikel vise et foto af den rigtige hætte, da de er meget tilbageholdende på klostret i Holland med at ville lade andre vise billeder af hætten. Faktisk forsøger jeg i øjeblikket at få kontakt med klostret, i håb om at få tilladelse til at bringe billeder af hætten i min opskrift. Det er det eneste, jeg mangler, for at få opskriften færdig nu, så vil det vise sig, om jeg må udgive opskriften med eller uden de billeder.

Senest er der i 2008 skrevet en meget fyldig artikel om Birgittahætten af vores samarbejdspartner, historiker Camilla Luise Dahl, som hun har skrevet sammen med en belgisk pige, Isis Sturtewagen [3]. Det er ud fra denne artikel, at det er blevet muligt for mig at rekonstruere hætten, så vi kan lave den selv som middelalderfolk.

Den gamle hætte er syet af to spejlvendte halvdele, der er samlet med et hulbroderi imellem de 2 dele, broderiet går fra pande til nakke, se fig. 2 og 3,

Fig. 2

hvor Lena Mühligh ses med sin hætte på. Dette broderi har Camilla og Isis en løsning på fremstillingen af, men broderiet bærer præg af at være ca. 600 år gammelt, og at være repareret gang på gang, så det er vanskeligt helt at se, hvordan det egentlig er fremstillet. Det broderi, som Camilla og Isis er kommet frem til, er et meget vanskeligt flettebroderi. Derfor viser jeg i min opskrift en hulsøm, som ligner det gamle broderi, men som er meget nemmere at udføre. Har man mod på det vanskelige broderi, er udførelsen vist i Camilla og Isis' artikel.

På kanten af hættens er en lille sammentræksøm, som er nem at udføre, og som jeg giver opskrift til. Men man kan sagtens lave hættens helt uden broderi, det har man sikkert gjort lige så ofte i middelalderen.

Hvordan hættens 2 dele har set ud før sammensyningen, kan ikke nøjagtigt ses, fordi stykkerne er rynket tæt sammen i tætte læg på siderne. Camilla og Isis går ud fra, at hættens stykker er magen til de stykker, der blev afmonteret ved konserveringen i sin tid, disse stykker kunne man jo se udfoldede, når de kom af. De er nærmest af facon som

en kvart cirkel hver. Men jeg har ikke kunnet få den facon til at sidde ordentligt, derimod er jeg, ved at følge trådene i stoffet på foto af den gamle hætte, kommet frem til en facon, som giver mere stof at rynke med og dermed bedre pasform.

Der er bånd i hver side af den gamle Birgittahætte, i den ene side er båndet 68cm og i den anden side bare 1½cm. Aron Andersson og Anne Marie Franzén mente, at båndet skulle bindes under hagen, som de hørlærredshætter (coifs) som mænd brugte i middelalderen. Men hertil siger Camilla og Isis, at det kan ses, at båndene har været holdt bagud. På de hætter man ser på afbildninger i middelalderen ses altid kun bånd ovenpå hovedet, se fig. 1. Derfor konkluderer Camilla og Isis for det første, at båndene må have været syet sammen til et langt bånd, og for det andet, at dette lange bånd så skulle krydses ned om nakken og derefter føres op langs siden af ansigtet og så igen krydses og sættes omkring hovedet, se fig. 2 og 3. Men der findes jo dog ingen beviser på, hvordan båndet egentlig har siddet på den bevarede Birgittahætte, heller ikke

Fig. 3

noget bevis på, om det var normalt at have bånd andre steder end ovenpå på hovedet, som det ses på fig.1 og normalt på alle den slags hætter.

Men et er sikkert, rekonstruktionen af denne hætte sidder rigtig godt og vil være særdeles god for de middelalderkvinder, der har fysisk arbejde, den falder ikke af eller flager, som andre typer af middelalderhovedtøj kan gøre. Lena har været meget glad for at have sin hætte på i sommer i stegerset.

Opskriften vil kunne lånes/kopieres på Centret, så snart jeg har den er helt færdig, den kommer som sagt til at sidde i hovedtøjshæftet, der hedder

"Kvindehovedtøjer i 1300-tallet" hvor der foruden den nye opskrift er opskrift på bl.a. hoved- og hagelin, syde kroner, hårnnet, lille hat (pillehat), Birgittasøstrenes hovedtøj og kruseler.

Referencer

[1] *Tacuinum sanitatis* in *Medicina* ca. 1390-1407. Maleriet er på forsiden af bogen: *Textiles and clothing*, c.1150-1450 af Elisabeth Crowfoot m.fl.

[2] *Birgittareliker* av Aron Andersson och Anne Marie Franzén, Antikvariskt arkiv 59, 1975.

[3] *The cap of St. Birgitta* i *Medieval costume and textiles*, Vol.4, 2008.

Nyt fra lavene

Åbent hus

Vi har besluttet at holde 'åbent hus' på forårets arbejdsweekend'er. Så har du lyst til at tilbringe nogle timer sammen med de andre medlemmer af Vennekredsen - med småsnakken eller måske se en middelalderrelateret film, så mød op lørdag eller søndag (den første weekend i måneden) mellem 10 og 15.

Systuen

Systuen mangler 2 bøger, som du måske har lånt og glemt at aflevere, vi mangler dem meget!

Herbert Noris: *Medieval Costume*: en lille bog med mange flotte tegninger af forskellige dragter fra hele perioden.

Viking Hvide Krist Norden og Europa 800-1200. Et katalog fra en udstilling på Nationalmuseet med smykker og tilbehør fra tiden.

Hvis du har glemt at aflevere bøgerne, kan du lægge dem i mit "dueslag" på vægen i entreen på Centret.

Eller kontakt Helle Pfeiffer,

Tlf. 5696 6090 eller mob. 5154 1507

ØSTERLARS

Åbent alle ugens dage Posthus - Benzin - Apotek - Tips - Lotto Tlf.56498005

Vennekredsen og lavene

Vennekredsen

Vennekredsen ved Bornholms Middelaldercenter er en meget uformel forning af middelalderinteresserede, der har en eller anden tilknytning til Bornholms Middelaldercenter

Som medlem af Vennekredsen får man:

- fri entre til Centret
- fri deltagelse i alle Vennekredsens aktiviteter året rundt
- Herolden tilsendes hvert kvartal
- og ikke mindst: mulighed for at være sammen med en masse herlige mennesker, der også er begejstrede for middelalderen.

Et årskontingent koster:

- Personligt medlemskab 150 kr
- Familiemedlemskab (for familie-medlemmer på samme adresse) 300 kr
- Firmamedlemskab 500 kr

Centret fungerer som sekretariat for Vennekredsen, hvor primært Mie Hjort tager sig af os. Du kan kontakte Mie hver *fredag* på telefon 5649 8319 eller på mail:

mie@bornholmsmiddelaldercenter.dk

Du kan se mere om Vennekredsen på nettet:

www.bmc-vennekreds.dk

Vennekredsens øverste myndighed er *styregruppen*, der er sammensat af repræsentanter fra Centret, lavene og Herolden.

Lavene

I Vennekredsen er der oprettet en række interessegrupper, kaldet *lav*, hvor medlemmerne i fællesskab kan dyrke deres specifikke interesse. Lavene bestemmer selv deres aktiviteter, mødetider og mødested (men det er ofte torsdag aften kl. 19 på Rågelundsgård).

Lavene har en meget dynamisk tilværelse - nogle er meget aktive, andre kan køre på lavt blus i en periode for så enten at blive nedlagt eller genopstå med nye aktiviteter.

Du kan se mere om lavenes aktiviteter på Vennekredsens web-sted, hvor der bl.a. er en kalender over aktiviteter i Vennekredsen.

I sommerperioden, hvor Centret er åbent for besøgende, deltager mange af Vennekredsens medlemmer som frivillige aktører - nogle bemander Centrets aktiviteter (f.eks. buebanen) - andre deltager mere uformelt, f.eks. ved bare at være til stede i middelalderdragt.

I vinterhalvåret har vi travlt med at bringe vores udstyr i orden - f.eks. ved at sy middelalderdragt, lave sko, tasker og bæltter, støbe smykker og meget andet. Alt dette kan ske på Centret, hvor der er kursusweekender den første weekend i hver måned (november til maj), og hvor man kan få praktisk hjælp til sit arbejde.

Herudover er der foredrag og orienteringer - arrangeret af Centret eller lavene.

Vi har faktisk ret travlt om vinteren!

Afslutning og pappegøjeskydning

År 2009

Foto Lena Mühlig

Han har skudt pappegøjen!

*Skal det nu være nødven-
digt med kniv for at få et
lille kys?*

